Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · “Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini ta’minlashning ustuvor yo‘nalishla...

ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

1. Гилева, Д. В. (2022). Цифровизация в бухгалтерском учете. Вестник университета, (2), 108-113.
2. Приображенская, В. В. (2019). Влияние цифровой экономики на развитие компетенций в области бухгалтерского учета. Финансовый журнал, (5 (51)), 50-63.
3. Гусева, Е. С., & Черник, А. А. (2021). Особенности цифровизации бухгалтерской финансовой отчетности. Modern Science, 202, 86-93.
4. Kudbiev, D., Tursunova, D., & Qudbiyev, N. (2022). Buxgalteriya Hisobini Avtomatlashtirish Masalalari. Journal of Integrated Education and Research, 1(2), 107-112.

ÖZBEKİSTAN VE TÜRKİYE'NİN GELECEK PERSPEKTİFLERİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE YEŞİL EKONOMİ STRATEJİLERİ

Doç.Dr. Sevgi SEZER
Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü
sevgi.sezer@balikesir.edu.tr

Özet

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi stratejileri bağlamında Özbekistan ve Türkiye'nin gelecek perspektiflerini incelemektedir. Araştırma kapsamı, her iki ülkedeki sürdürülebilirlik girişimlerinin mevcut durumunun analizini, karşılaştıkları sosyo-ekonomik ve çevresel zorlukların yanı sıra yeşil teknolojiler ve uygulamalar yoluyla büyüme fırsatlarının araştırılmasını içermektedir. Temel araştırma soruları şunlardır: Özbekistan ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanmasının önündeki başlıca itici güçler ve engeller nelerdir? Her iki ülke de yeşil bir ekonomiyi teşvik etmek için benzersiz jeopolitik konumlarından nasıl yararlanabilir? Uluslararası işbirlikleri bu ülkelerdeki sürdürülebilir uygulamaların geliştirilmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?

Orta Asya ve Avrasya jeopolitik bağlamında sürdürülebilir kalkınmanın önemi büyüktür. Hem Özbekistan hem de Türkiye stratejik olarak kritik ticaret yolları üzerinde yer almakta ve bu da onları bölgesel ekonomik entegrasyon ve çevresel sürdürülebilirlik konularında önemli oyuncular haline getirmektedir. Yeşil ekonomiye geçiş, iklim değişikliği ve kaynakların tükenmesi gibi acil çevre sorunlarının ele alınmasının yanı sıra ekonomik dayanıklılığın ve sosyal eşitliğin artırılması için de elzemdir. Her iki ülke de kalkınma stratejilerini küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirmeye çalışırken, ekonomik büyümeyi teşvik ederken çevresel etkileri azaltma gibi ikili bir zorlukla karşı karşıya kalmaktadır.

Özbekistan'da sürdürülebilir kalkınma ihtiyacı, su kıtlığı, tarımsal verimsizlikler ve kentleşme baskılarının yarattığı zorluklarla vurgulanmaktadır. Ülke tarım sektöründe, özellikle de tarihsel olarak önemli çevresel bozulmalarla ilişkilendirilen pamuk üretiminde reformlar yapma konusunda önemli adımlar atmıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalar, tarımda sürdürülebilirliği artırmak için organik tarım uygulamalarının benimsenmesinin ve sulama verimliliğinin artırılmasının önemini vurgulamaktadır (Veckalne & Tambovceva, 2023; Khalmirzayeva, 2023). Ayrıca, sürdürülebilir turizm ve kültürel korumayı teşvik etmeyi amaçlayan girişimler de giderek ilgi çekmekte ve ekonomik büyüme ile çevresel yönetim arasında bir denge kurulması ihtiyacının daha geniş çapta kabul gördüğünü yansıtmaktadır (Jeong vd., 2023).

Published: 23.12.2024
Cite this article: Sevgi Sezer (2024). Özbekistan ve Türkiye'nin gelecek perspektifleri: sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi stratejileri. Emro Science and Education, 1(4). https://journal.emro.uz/public/maqola/934
© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Türkiye ise hızlı kentleşme, sanayileşme ve enerji tüketimiyle ilgili kendi zorluklarıyla karşı karşıyadır. Ülke, fosil yakıt bağımlılığını azaltmayı ve yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmeyi amaçlayan politikalarla yeşil bir ekonomiye geçişin gerekliliğini kabul etmiştir (Wang vd., 2022; Mamadiyorov vd., 2023). Sürdürülebilirliğin kentsel planlama ve kalkınmaya entegre edilmesi, hava kirliliği, atık yönetimi ve kaynak verimliliği gibi konuların ele alınması açısından kritik önem taşımaktadır (Irnazarov & Kayumova, 2017). Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası iklim anlaşmalarına ve bölgesel işbirliği girişimlerine olan bağlılığı, onu Avrasya bağlamında sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesinde lider konumuna getirmektedir.

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınmanın Özbekistan ve Türkiye'nin uzun vadeli refahı için hayati önem taşıdığını savunmaktadır. Yeşil teknolojilerin, sürdürülebilir tarım uygulamalarının ve yenilenebilir enerji kaynaklarının benimsenmesi, ekonomik çeşitliliğe ve istihdam yaratılmasına önemli ölçüde katkıda bulunabilir. Ayrıca, sürdürülebilirliğin ulusal politikalara entegrasyonu, devlet kurumları, özel sektör aktörleri ve sivil toplum dahil olmak üzere çeşitli paydaşların ortak çabalarını gerektirecektir. Her iki ülke de işbirlikçi bir yaklaşımı teşvik ederek, sadece kendi halklarına fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda küresel sürdürülebilirlik çabalarına da katkıda bulunan etkili yeşil ekonomi stratejilerini uygulama kapasitelerini artırabilir.

Bu araştırmanın bulguları, ekonominin tüm sektörlerinde sürdürülebilir uygulamaları teşvik eden kapsamlı politika çerçevelerine duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Ayrıca bu çalışma, hem vatandaşlar hem de işletmeler arasında sürdürülebilirlik kültürünün geliştirilmesinde eğitim ve kapasite geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Özbekistan ve Türkiye'deki politika yapıcılar ve paydaşlar için uygulanabilir içgörüler sağlamayı ve onları daha dirençli ve adil bir geleceğe giden yol olarak sürdürülebilir kalkınmaya öncelik vermeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Yeşil Ekonomi, Özbekistan, Türkiye, Jeopolitik Bağlam

Giriş

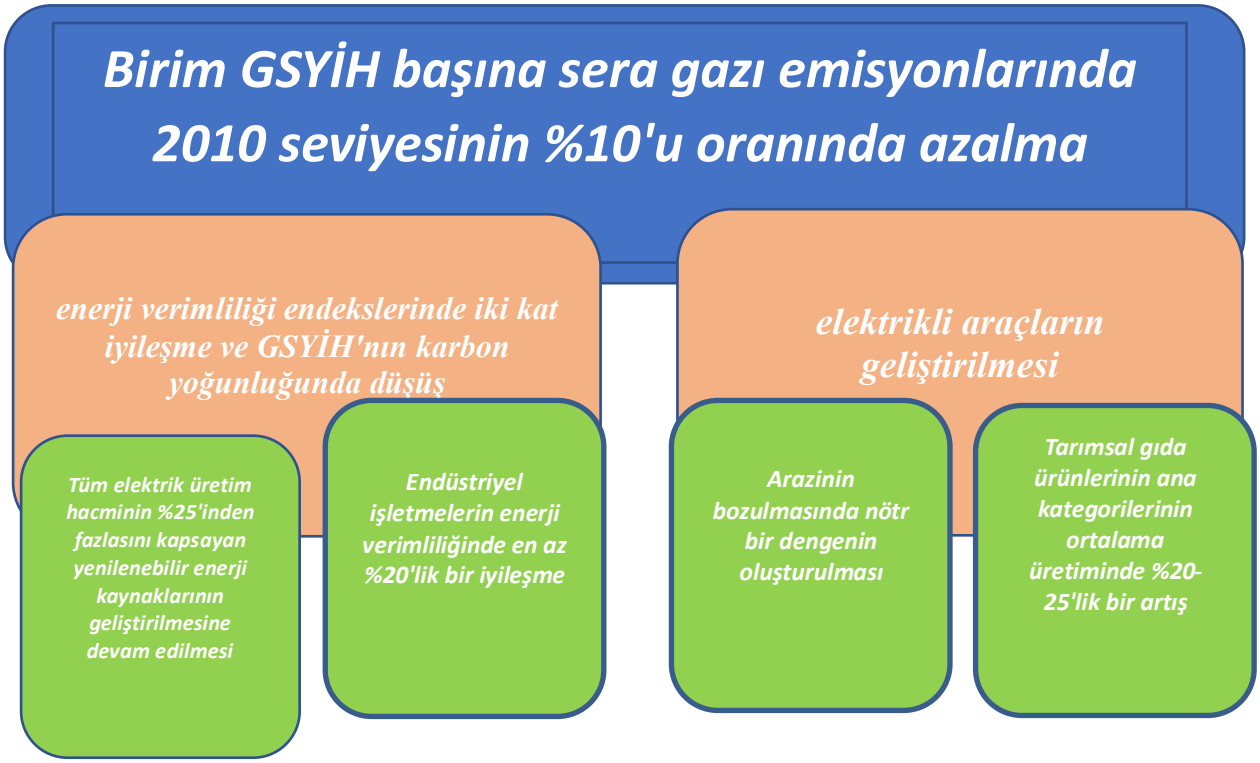
Özbekistan ve Türkiye, bölgesel ve küresel ekonomideki sorumluluklarını artıran stratejik olarak önemli coğrafi konumlara sahiptir. Orta Asya'da yer alan Özbekistan, özellikle Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) gibi programlar aracılığıyla Avrupa ve Asya arasında önemli bir bağlantı görevi görmektedir (Cao, 2023). Bu konum, Özbekistan'ın Çin ve Avrupa gibi kilit ekonomik güçler arasındaki ticaret ve yatırım akışını teşvik etmesini ve dolayısıyla ekonomik görünümünü iyileştirmesini sağlamaktadır. Ülke, ekonomik büyümesi için kritik önem taşıyan büyük maden yatakları ve verimli tarım arazileri de dahil olmak üzere bol miktarda doğal kaynağa sahiptir (Baboev vd., 2021). Hem Avrupa hem de Asya kıtalarında yer alan Türkiye, iki kıta arasında bir köprü görevi gören coğrafi konumundan da faydalanmaktadır.

Stratejik konumu onu uzun zamandır ticaret ve kültürel alışveriş için bir merkez haline getirmiştir (Ekinci & Mert, 2023). Türkiye, güçlü bir sanayi sektörü, gelişmekte olan bir hizmet sektörü ve büyük bir tarımsal temeli olan çeşitli bir ekonomiye sahiptir. Hükümet, ticaretin serbestleştirilmesi ve yeşil teknolojiye yatırım da dahil olmak üzere ekonomik büyümeyi artırmak için aktif olarak önlemler almıştır (Tufaner, 2022). Özbekistan ve Türkiye arasındaki coğrafi ve ekonomik benzerlikler, özellikle sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi politikalarında ikili işbirliği için umutlar yaratmaktadır.

Özbekistan ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma açısından önemi vurgulanamaz. Her iki ülke de ekonomik kalkınmalarında önemli noktalarda bulunuyor ve uzun vadeli

ekonomik hayatta kalma için sürdürülebilir uygulamalara duyulan ihtiyacın giderek daha fazla farkına varıyor. Özbekistan'da doğrudan yabancı yatırımı (DYY) çekmeyi amaçlayan son değişikliklere, yatırım çerçevesini dünya normlarıyla uyumlu hale getirerek uzun vadeli ekonomik büyümeyi teşvik eden önlemler eşlik etmiştir (Bekmirzaeva, 2023). Hükümetin çevresel sürdürülebilirliği geliştirme konusundaki kararlılığı, yeşil teknolojiyi ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik eden girişimlerde kendini göstermektedir (Khalmirzayeva, 2024).

Grafik 1. Ekonominin yeşillendirilmesi için 2030 yılı itibariyle belirlenen hedefler

Kaynak: Rixsievna & Ugli (2024: 32).

Türkiye ise yeşil ekonomi politikalarının uygulanmasında muazzam bir ilerleme kaydetmiştir. Hükümet, karbon ayak izini azaltmak ve çevre dostu üretim ve tüketim uygulamalarını teşvik etmek için çalışmaktadır (Ekinci & Mert, 2023). Türk hükümeti yenilenebilir enerji kaynaklarının değerini kabul etmekte ve yeşil ekonomi politikasının bir parçası olarak hidrojen enerjisine yatırım yapmaktadır (Ekinci & Mert, 2023). Özbekistan ve Türkiye arasında sürdürülebilir kalkınma konusunda işbirliği, en iyi uygulamaların, teknolojinin ve yatırım olanaklarının değiş tokuş edilmesiyle sonuçlanabilir, dolayısıyla çevresel sorunları çözme kapasitelerini geliştirebilir.

Ayrıca, her iki ülke de çevresel bozulma ve kaynak yönetimi konularında benzer sorunlarla karşı karşıyadır. Örneğin, finansal katılımın çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi vurgulanmış ve yeşil yatırımları teşvik eden politikaların çevresel kaliteyi büyük ölçüde artırabileceği ima edilmiştir (Rehman vd., 2022). Sürdürülebilir uygulamaların gerekliliği konusundaki ortak bilgileri nedeniyle Özbekistan ve Türkiye, Orta Asya ve ötesinde sürdürülebilir kalkınma konusunda lider olma potansiyeline sahiptir. Bu araştırmanın temel amacı, Özbekistan ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi teknikleri konusundaki gelecek beklentilerini araştırmaktır.

1. Teorik Çerçeve

1.1. Özbekistan'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu

Özbekistan'da sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, çevrenin korunması ve sosyal adaleti içeren karmaşık bir konudur. Hükümet son yıllarda, özellikle politikalarını uluslararası sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu hale getirme konusunda büyük ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınmanın mevcut durumu hem başarıları hem de iyileştirme ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır.

Özbek yönetimi halihazırda yeşil ekonomi stratejisini ilerletiyor. "Yeşil Ekonomiye Geçiş Stratejisi (2019-2030)" 2019 yılında onaylandı. Strateji, enerji arzının yenilenebilir kaynaklara doğru çeşitlendirilmesi, doğal kaynakların etkin kullanımının artırılması, iklim değişikliğinin sonuçlarına uyum sağlanması ve kritik ekonomik sektörlerde enerji verimliliğinin artırılması hedeflerini içeriyordu. Ayrıca bu faaliyetler için finansman mekanizmaları oluşturmuştur. Aşağıdaki grafik, ekonomiyi yeşillendirerek 2030 yılı için belirlenen hedefleri göstermektedir.

1.1.1 Kentsel Sürdürülebilirlik Endekslerinin Değerlendirilmesi

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bir ülkenin sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığını değerlendirmede kentsel sürdürülebilirlik endekslerinin öneminin altını çizmiştir. Veckalne ve Tambovceva (2023), çok sayıda sürdürülebilirlik endeksini değerlendirmek için benzersiz bir formül kullanarak Özbekistan'da kentsel sürdürülebilirlik üzerine ampirik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bulguları, Özbekistan'ı kentsel sürdürülebilirlik ölçeğinin merkezine yerleştirmekte ve atık yönetimi, enerji verimliliği ve toplu taşıma ağları da dahil olmak üzere bir dizi kritik alanda daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu analiz, Özbekistan'ın sürdürülebilirlik uygulamalarını önemli ölçüde ilerletmesi gerektiğinin altını çizen Küresel Sürdürülebilirlik Rekabet Endeksi ve Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'nun sonuçlarıyla tutarlıdır.

Kentsel sürdürülebilirlik endeksleri, Özbekistan'ın yeşil alanların oluşturulması ve kamu sağlık tesislerinin güçlendirilmesi gibi belirli alanlarda ilerleme kaydetmesine rağmen engellerin devam ettiğini göstermektedir. Örneğin, artan kentleşme doğal kaynaklara ve altyapıya olan talebi artırmış ve kentsel kalkınmaya sürdürülebilirliği vurgulayan daha entegre bir yaklaşım gerektirmiştir. Bu göstergelerin incelenmesi, politika yapıcıların eksiklikleri tespit etmeleri ve sürdürülebilir kentsel kalkınmayı teşvik eden çözümler tasarlamaları için önemli bir araçtır.

1.1.2. Zorluklar ve İyileştirme Fırsatları

Elde edilen kazanımlara rağmen Özbekistan sürdürülebilir kalkınma arayışında bir dizi engelle karşı karşıyadır. En önemli sorunlardan biri, özellikle pamuk endüstrisinde geleneksel olarak toprağın tuzlanması ve suyun tükenmesi gibi çevresel bozulmalara yol açan geleneksel tarım tekniklerine güvenilmesidir. Pamuk üretimi, ülkenin tarım politikasında sıklıkla biyoçeşitlilik ve sürdürülebilir arazi yönetimi yöntemlerinin önüne geçmiştir. Ancak, hem çevresel sürdürülebilirliği hem de ekonomik dayanıklılığı artırabilecek organik tarım ve ürün çeşitliliği gibi daha sürdürülebilir tarım tekniklerine geçişin önemi giderek daha fazla kabul görmektedir (Kodirkhonov vd., 2022).

Ayrıca, kapsamlı yatırım çerçevelerinin eksikliği, sürdürülebilir kalkınma projeleri için gerekli olan doğrudan yabancı yatırımların (DYY) ülkeye girişini engellemiştir. Bekmirzaeva'nın (2023) da gözlemlediği gibi, Özbekistan'ın yatırım mevzuatının uluslararası normlarla uyumlu hale getirilmesi, yatırımcı güveninin artırılması ve uzun vadeli ekonomik ilerlemenin teşvik edilmesi açısından kritik önem taşıyor. Bu zorlukların üstesinden gelmek için hükümet, çeşitli sektörlerde yeşil teknoloji ve sürdürülebilir

uygulamaları teşvik eden yeni yatırım düzenlemeleri ve politikaları gibi değişiklikleri uygulamaya koymuştur.

Ekoturizm alanında, özellikle de önemli ölçüde çevresel bozulma yaşayan Aral Denizi gibi bölgelerde kalkınma fırsatları mevcuttur. Ekoturizmin geliştirilmesi, hem para kazandıran hem de çevrenin korunmasını teşvik eden uzun vadeli bir ekonomik seçenek sunabilir (Saidmamatov vd., 2020). Özbekistan, yerel ekonomilere fayda sağlarken hem yerli hem de yabancı ziyaretçileri çekerek kendisini sürdürülebilir turizm için bir destinasyon olarak sunabilir.

Özbekistan sürdürülebilir kalkınma yolunda muazzam bir ilerleme kaydetmiştir, ancak önemli sorunlar devam etmektedir. Kentsel sürdürülebilirlik endekslerinin incelenmesi, dikkat edilmesi gereken alanlar hakkında faydalı bilgiler verirken, gelişme fırsatlarının belirlenmesi Özbekistan'ın akıllı reformlar ve yatırımlar yoluyla sürdürülebilirlik çabalarını güçlendirme yeteneğini vurgulamaktadır.

1.2. Dijital Dönüşüm ve Sürdürülebilir Kalkınmadaki Rolü

Dijital dönüşüm, özellikle Özbekistan ve Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde uzun vadeli refahın temel bir kolaylaştırıcısı olarak kabul edilmektedir. Her iki ülke de dijital teknolojiyi benimseyerek hizmet sunumunu, yönetişimi ve halkın katılımını iyileştirebilir ve bunların tümü sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunabilir.

1.2.1. Hizmet Sunumunu Geliştirmek için Dijital Stratejilerin Uygulanması

Dijital çözümlerin kullanımı hem Özbekistan hem de Türkiye'de hizmet sunumunun iyileştirilmesi açısından kritik önem taşıyor. Özbekistan hükümeti, kamu hizmetlerini iyileştirmek ve verimliliği artırmak amacıyla bir dizi dijital dönüşüm projesi başlattı. Örneğin, e-devlet platformlarının geliştirilmesi idari süreçleri basitleştirerek bölge sakinlerinin sağlık, eğitim ve sosyal refah gibi hizmetlere daha kolay erişmesini sağlamıştır (Zhang & Jin, 2023). Bu dijital platformlar yalnızca bürokratik engelleri azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda hükümet operasyonlarında açıklığı ve hesap verebilirliği de geliştirmektedir.

Indama (2022), Özbekistan'da dijital tekniklerin etkin bir şekilde kullanılmasının hizmet sunumunda önemli gelişmeler sağladığını belirtmiştir. Dijital teknolojinin kamu yönetiminde kullanılması, devlet kurumları ve vatandaşlar arasında daha iyi iletişim kurulmasını sağlayarak daha duyarlı ve vatandaş merkezli hizmetlere yol açmıştır. Ayrıca, dijital araçların kullanımı gerçek zamanlı veri toplama ve analizine olanak sağlayarak politika yapıcıların halkın taleplerine yanıt veren eğitimli kararlar almasına olanak tanımaktadır.

Türkiye'de de dijital teknolojileri kullanarak hizmet sunumunu iyileştirmek için benzer girişimlerde bulunulmuştur. Türk hükümeti dijital altyapıya önemli yatırımlar yaparak vatandaşların devlet hizmetlerine erişimini sağlayan farklı çevrimiçi platformlar oluşturmuştur (Kryshtanovych vd., 2023). Bu yaklaşımlar yalnızca hizmet sunumunda verimliliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomi yaratma hedefine ulaşılmasına da yardımcı olmuştur. Dijital ekonomi, uzun vadeli başarı için gerekli olan kurumsal inovasyonu teşvik etmek açısından kritik öneme sahiptir. (Li vd., 2022)'ye göre, dijital ekonomi bilgi alışverişini ve etkileşimi teşvik ederek teknik ilerlemeyi ve yaratıcılığı desteklemektedir. Bu buluş, tarım, enerji ve ulaşım da dahil olmak üzere birçok alanda sürdürülebilir uygulamalar yaratmak için kritik öneme sahiptir. Hem Özbekistan hem de Türkiye dijital dönüşümü benimseyerek rekabet güçlerini artırabilir ve sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlayabilir.

1.2.2. Yönetişim ve Vatandaş Katılımı Üzerindeki Etkisi

Dijital dönüşüm, yönetişim ve halkın katılımı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve hükümetler ile vatandaşları arasındaki ilişkileri değiştirmektedir. Özbekistan'da dijital

yönetişime geçiş, vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını artırmıştır. Vatandaşlar fikirlerini ifade etmek, geri bildirimde bulunmak ve hükümet çalışmalarına katılmak için dijital platformları kullanarak katılımcı bir yönetişim kültürü oluşturabilir (Indama, 2022). Bu etkileşim, açıklık ve hesap verebilirlik taahhüdünü gösterdiğinden, bölge sakinleri ile hükümet arasındaki güveni artırmak için kritik öneme sahiptir.

Indama (2022), vatandaşların çevrimiçi kamu hizmetlerine ilişkin görüş ve beklentilerinin dijital devletten duydukları mutluluk üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Hükümetler, seçmenlerini yönetişim sürecine aktif olarak dahil ederek onların ihtiyaçlarını ve tercihlerini daha iyi anlayabilir ve bu da daha etkili politika müdahaleleri ile sonuçlanabilir. Bu katılımcı yaklaşım sadece yönetişim kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda politikaların nüfusun istekleriyle bağlantılı olmasını sağlayarak sürdürülebilir kalkınmanın nihai hedefine ulaşılmasına da yardımcı olur.

Türkiye'de dijital devrimin yönetişim üzerindeki etkisi çok büyüktür. Türk hükümeti, hizmet sunumunu ve halkın katılımını iyileştirmek için bir dizi e-yönetişim projesi benimsemiştir. Bu çabalar, insanların bilgi ve hizmetlere erişimini iyileştirerek hükümet süreçlerine katılımlarını artırmıştır (Kryshtanovych vd., 2023). Halkın katılımı için dijital platformların kullanılması, politika yapıcıların daha iyi kararlar almasına ve hizmetleri iyileştirmesine yardımcı olabilecek vatandaş geri bildirimlerinin toplanmasını da kolaylaştırmıştır. Ayrıca, dijital vatandaşlığın ortaya çıkışı, bireylerin hükümetleriyle bağlantı kurma şeklini değiştirmiştir. Borda ve Bowen'in (2021) belirttiği gibi, dijital vatandaşlık bireylerin kamu hizmetleriyle etkileşime girmesini ve dijital platformlar aracılığıyla sivil hayata katılmasını sağlamaktadır.

Dijital katılıma geçiş sadece vatandaşların katılımını artırmakla kalmıyor, aynı zamanda toplumları ve yönetişimleri için sahiplenme ve sorumluluk duygusunu da teşvik ediyor. Dijital teknolojinin yönetişim süreçlerine dahil edilmesi aynı zamanda yeni kamu hizmeti sunum biçimlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, e-devletteki büyük veri analitiği, vatandaş gereksinimleri ve tercihleri hakkında içgörüler sunarak karar alma ve hizmet sunumunu iyileştirebilir (Vasilopoulou vd., 2023). Hükümetler, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ederken aynı zamanda belirli endişeleri gideren özel girişimler oluşturmak için veri odaklı teknikleri kullanabilir.

Özbekistan ve Türkiye, hizmet sunumunu, yönetişimi ve halkın katılımını iyileştirmek için dijital dönüşüme büyük ölçüde güveniyor. Dijital girişimlerin hayata geçirilmesi, kamu hizmetlerinde önemli iyileştirmeler, daha iyi açıklık ve vatandaşların hükümet süreçlerine daha fazla katılımıyla sonuçlandı. Her iki ülke de dijital dönüşümü benimsedikçe, bu yenilikleri sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve daha kapsayıcı ve dirençli toplumlar inşa etmek için kullanabilirler.

1.3. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu

Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, çevrenin korunması, ekonomik refah ve sosyal eşitliği kapsayan çok yönlü bir yaklaşımdır. Bol kültürel ve doğal kaynaklara sahip bir ülke olarak Türkiye, özellikle turizm gibi ekonomisine önemli katkı sağlayan sektörlerde sürdürülebilir uygulamaların değerinin farkındadır.

1.3.1. Kırsal Turizm ve Çevre Korumaya Odaklanma

Kırsal turizm, özellikle doğal güzellikler ve kültürel miras açısından zengin bölgelerde, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma planının kritik bir bileşeni olarak gelişmiştir. Haller ve Hârşan'a (2023) göre, Türkiye'nin kırsal turizmi büyütmeye verdiği önem, yerel ekonomileri canlandırırken çevrenin korunmasını destekleme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Örneğin Karadeniz bölgesi, doğal çevrenin korunmasını ve yerel halk arasında sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesini amaçlayan programlarla kırsal turizm gelişimi için önemli bir yer olarak belirlenmiştir. Kırsal turizme yapılan vurgu,

Türkiye'nin genel çevresel hedefleriyle tutarlıdır, çünkü sıklıkla çevresel bozulmaya neden olan kitlesel turistlerin olumsuz etkilerini gidermeye çalışmaktadır.

Türkiye, kırsal turizmi teşvik ederek ekonomik kazanımları bölgeler arasında daha eşit bir şekilde dağıtabileceğini, kent-kır dengesizliklerini en aza indirebileceğini ve sürdürülebilir yaşamlar yaratabileceğini umuyor. Bu yöntem sadece yerel halkın yaşam kalitesini artırmakla kalmıyor, aynı zamanda biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunmasına da yardımcı oluyor. Ayrıca, kırsal turizm programları bazen organik tarım, yerel el sanatları ve çevre dostu konaklama gibi sürdürülebilir uygulamaları bir araya getirmektedir. Bu faaliyetler sadece çevreye duyarlı gezginlere hitap etmekle kalmaz, aynı zamanda yerel topluluklara başka gelir biçimleri sağlayarak onları güçlendirir. Haller ve Hârşan (2023) bu tür programların yerel halk arasında sahiplenme duygusu uyandırmasının önemini vurgulamıştır ki bu da turizmin bu yerlerde uzun vadede yaşayabilmesi için kritik önem taşımaktadır.

1.3.2. Turizmin Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkısının Analizi

Turizm, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma planının önemli bir parçasıdır ve ekonomik büyümeyi desteklemeye, istihdam yaratmaya ve kültürel mirası korumaya yardımcı olmaktadır. Osinubi ve diğerlerine (2022) göre turizm, Türkiye'nin GSYH'sinin ve istihdamının önemli bir bölümünü oluşturan önemli bir ekonomik motordur. Bununla birlikte, turizm gelişiminin sürdürülebilir ideallerle tutarlı olmasını sağlamanın zorluğu ortadadır. Turizmin sürdürülebilir kalkınmaya katkısı ekonomik, sosyal ve çevresel perspektifler de dahil olmak üzere çeşitli merceklerden görülebilir. Ekonomik açıdan turizm, yerel topluluklara ve altyapıya yeniden yatırım yapılabilecek nakit yaratır, dolayısıyla genel yaşam kalitesini artırır. Turizm, kültürel alışverişi ve anlayışı teşvik ederek yerel geleneklerin ve tarihin korunmasını sağlar (Osinubi vd., 2022).

Ancak turizmin çevresel etkileri de göz ardı edilmemelidir, zira doğru şekilde ele alınmadığı takdirde sıklıkla kaynakların tükenmesine ve ekolojik hasara yol açmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için Türkiye, sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlayan bir dizi mevzuat kabul etmiştir. Bunlar arasında konaklama için eko-etiketleme sistemlerinin uygulanması, sürdürülebilir ulaşım alternatifleri için teşvikler ve yerel topluluklara fayda sağlayan kültür ve miras turizminin desteklenmesi yer almaktadır. Türkiye'nin sürdürülebilir turizme odaklanması, ekonomik büyüme ile çevrenin korunması arasında bir denge kurmaya çalışmakta ve gelecek nesillerin ülkenin zengin kültürel ve doğal kaynaklarından faydalanmasını sağlamaktadır.

Ayrıca, sürdürülebilirliğin turizm planlamasına ve gelişimine dahil edilmesi, turizmin olumsuz etkilerinin sınırlandırılması açısından kritik önem taşımaktadır. Bu, çevresel etki çalışmalarının yürütülmesini, yerel halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesini ve turistler arasında sorumlu turizm alışkanlıklarının teşvik edilmesini içerir. Boz ve diğerleri (2018) ile Osinubi ve diğerlerine (2022) göre, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması, ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların birbiriyle bağlantısını dikkate alan kapsamlı bir turizm gelişimi yaklaşımı gerektirmektedir.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmanın mevcut durumu, çevrenin korunmasının ekonomik büyüme ve sosyal adaletle birleştirilmesinin öneminin giderek daha fazla anlaşıldığını göstermektedir. Kırsal turizme verilen önem ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının benimsenmesi, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme planının kritik bileşenleridir. Türkiye, sahip olduğu zengin kültürel ve doğal kaynakları kullanarak sürdürülebilirlik çabalarını geliştirme potansiyeline sahiptir.

1.4. Yenilenebilir Enerji Politikaları ve Zorluklar

Yenilenebilir enerjiye geçiş, hem Özbekistan'ın hem de Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin önemli bir parçasıdır. Her iki ülke de enerji güvenliğini artırmaya,

sera gazı emisyonlarını azaltmaya ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeye çalışırken, etkili yenilenebilir enerji politikaları geliştirmek ve uygulamak kritik önem taşıyor.

1.4.1. Sürdürülebilir Enerji Gelişimi için Stratejiler

Dindar (2022), Türkiye'nin sürdürülebilir enerji gelişiminin, ulusal enerji karışımında yenilenebilir enerji kaynaklarının oranını artırmayı amaçlayan kapsamlı bir dizi önlemle yönlendirildiğini belirtmiştir. Türk hükümeti, fosil yakıtlara bağımlılığı en aza indirmek ve enerji güvenliğini artırmak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmenin gerekliliğinin farkındadır. Bu çeşitlilik, enerji arzını ve maliyetlerini etkileyebilecek jeopolitik gerilimler ve küresel enerji piyasalarındaki değişiklikler göz önüne alındığında özellikle önemlidir.

Öncelikli hedeflerden biri, coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'de büyük potansiyele sahip olan güneş ve rüzgar enerjisini teşvik etmektir. Hükümet, yenilenebilir enerji projelerine yatırımı teşvik etmek için tarife garantisi ve yenilenebilir enerji üreticileri için vergi indirimleri de dahil olmak üzere bir dizi teşvik ve destek tedbiri benimsemiştir (Lei, 2024). Bu politikalar, yenilenebilir enerji sektörünün genişlemesi için uygun bir iklim yaratarak hem yerli hem de yabancı yatırımları çekmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, yenilenebilir enerjinin mevcut enerji altyapısına dahil edilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kesintili doğasını idare etmek için şebekenin güncellenmesini ve tutarlı bir elektrik arzını sürdürmek için enerji depolama kapasitesinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Akıllı şebeke teknolojilerinin geliştirilmesi de enerji tüketimi ve dağıtımının daha iyi yönetilmesini sağlayarak enerji verimliliğinin artmasına yol açacağından odaklanılan bir alandır.

Bu cesaret verici gelişmelere rağmen, Türkiye sürdürülebilir enerji büyümesi arayışında önemli engellerle karşı karşıyadır. Temel sorunlardan biri, yenilenebilir enerji işini destekleyecek yetkin personele duyulan ihtiyaçtır. İş alanı genişledikçe, yenilenebilir teknoloji, proje yönetimi ve düzenleyici çerçeveler hakkında bilgi sahibi personele olan talep de artmaktadır (Lei, 2024). Bu beceri açığının giderilmesi, yenilenebilir enerji projelerinin etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ve uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılması açısından kritik önem taşımaktadır.

1.4.2. Yenilenebilir Enerji Politikalarının Şekillendirilmesinde Avrupa Birliği'nin Rolü

Avrupa Birliği (AB), özellikle katılım süreci ve diğer işbirliği anlaşmaları yoluyla Türkiye'deki yenilenebilir enerji politikasını etkilemektedir. Kulaç ve Öztepe'ye (2020) göre, AB'nin Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikası üzerinde önemli bir etkisi vardır, çünkü Türk yasaları AB düzenlemeleri ve standartlarıyla uyumludur. Bu uyum, Türkiye'nin AB'ye katılma ve Avrupa enerji piyasasına dahil olma arzusu açısından kritik önem taşımaktadır.

AB etkisinin en önemli alanlarından biri yenilenebilir enerji hedeflerinin ve taahhütlerinin geliştirilmesidir. AB, üye ülkeleri için Türkiye'nin yenilenebilir enerji kapasitesini artırmaya çalışırken bir standart olarak kullanabileceği iddialı yenilenebilir enerji hedefleri belirlemiştir. Kulaç ve Öztepe'ye (2020) göre, AB'nin Yenilenebilir Enerji Direktifi, Türkiye'yi enerji karışımına daha fazla yenilenebilir enerji dahil etmeye iterek daha rekabetçi ve sürdürülebilir bir pazar yaratmıştır.

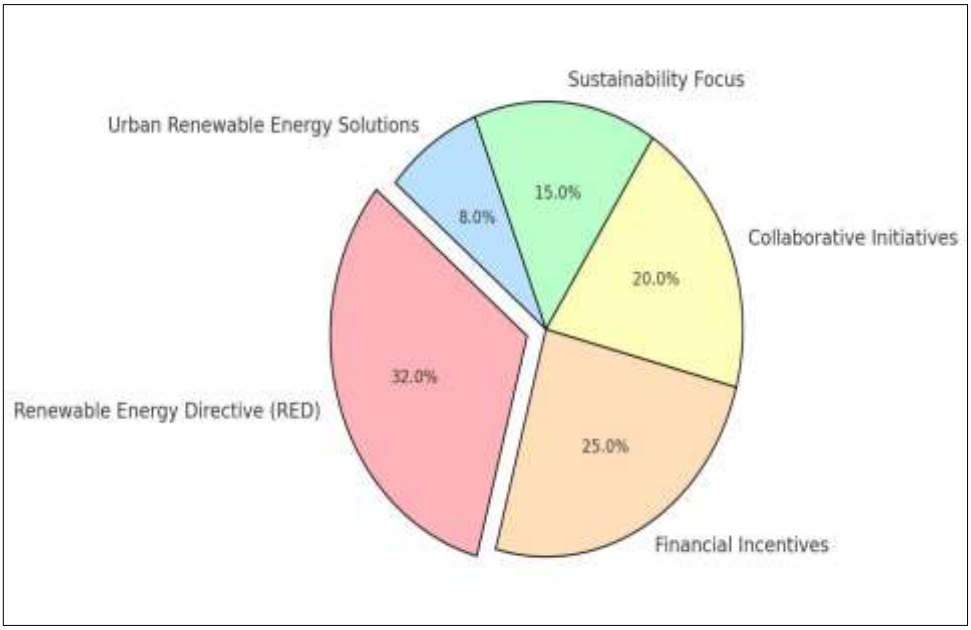
Ayrıca AB, yenilenebilir enerji projelerinin geliştirilmesi için Türkiye'ye mali ve teknik yardım sağlamaktadır. Bu yardım, Türkiye'nin yenilenebilir enerji altyapısını ve düzenleyici ortamını iyileştirmeye odaklanan hibeler, krediler ve kapasite geliştirme girişimleri şeklinde sağlanmaktadır. Bu tür yardımlar, özellikle yoksul ülkelerde yenilenebilir enerji projelerinin uygulanmasını bazen engelleyen mali kısıtlamaların üstesinden gelmek için kritik öneme sahiptir (Phan, 2022).

Ayrıca, Avrupa Birliği'nin çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliğinin azaltılması konularına verdiği önem, Türkiye'nin yenilenebilir enerji mevzuatını etkilemiştir. AB'nin sera gazı emisyonlarını azaltma ve yenilenebilir enerjiyi destekleme taahhüdü, Türkiye'nin enerji verimliliğini artırma ve karbon ayak izini azaltma hedefleriyle uyumludur (Phan, 2022).

Ancak Türkiye'nin AB ile ortaklığının önünde engeller yok değildir. Siyasi zorluklar ve rekabet halindeki çıkarlar, Türkiye'nin yenilenebilir enerji programlarının AB gerekliliklerine entegre edilmesini zorlaştırabilir. Ayrıca, Türkiye'nin başta doğal gaz olmak üzere fosil yakıtlara olan bağımlılığı, yenilenebilir enerjiye geçişini engellemektedir (Phan, 2022). Bu zorlukların ele alınması, her iki tarafın da kendi enerji ve iklim hedeflerine ulaşmasını sağlamak için Türkiye ve AB arasında sürekli görüşme ve koordinasyon gerektirmektedir.

Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikaları, sürdürülebilir enerji gelişimini teşvik etmeyi amaçlayan yerel önlemlerin yanı sıra Avrupa Birliği'nin etkisinin bir kombinasyonundan kaynaklanmaktadır. Türkiye yenilenebilir enerji kapasitesini artırma konusunda büyük ilerleme kaydetmiş olsa da personel gelişimi, altyapının iyileştirilmesi ve AB düzenlemelerine uyum konularında sorunlar devam etmektedir. Hem Özbekistan hem de Türkiye yenilenebilir enerji yoluyla sürdürülebilir kalkınma peşinde koşarken, birbirlerinin deneyimlerinden çıkarılan dersler gelecekteki işbirliğini ve politikayı şekillendirmeye yardımcı olabilir.

Grafik 2. AB Yenilenebilir Enerji Politikalarının Temel Bileşenleri (2023)

Kaynak: Isnan (2023); Bentsen & Felby (2012); Arief ve diğerleri (2020); Grilli ve diğerleri (2016); Matuszewska-Janica (2023); Janiszewska & Ossowska (2018)

2. Sürdürülebilir Kalkınma Stratejilerinin Karşılaştırılması

2.1. Özbekistan ve Türkiye Arasındaki Yaklaşım Benzerlikleri ve Farklılıkları

Özbekistan ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma planları, hem ortak hedefleri hem de kendi sosyoekonomik çevreleri tarafından şekillendirilen farklı yaklaşımları göstermektedir. Her iki ülkenin de SKH'lere ulaşmaya yönelik girişimleri kentleşme, eğitim ve çevrenin korunmasını içermektedir.

2.1.1. Kentleşme ve Sürdürülebilirlik Üzerindeki Etkisi

Kentleşme, hem Özbekistan hem de Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Hızlı kentleşme, doğal kaynaklar ve altyapı üzerinde baskı oluştururken ekonomik büyümeyi artırabileceğinden, sürdürülebilirlik açısından hem fayda hem de zorlukları beraberinde getirmektedir. Türkiye'de kentleşme metropol bölgelere doğru bir hareket göstermiş, bu da konut, ulaşım ve kamu hizmetlerine olan talebin artmasına neden olmuştur. Bu eğilim, kentsel genişlemenin çevresel etkilerini azaltmak için sürdürülebilir kentsel planlama yöntemlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Türk hükümeti sürdürülebilir kentleşmenin öneminin farkındadır ve yeşil şehirleri teşvik etmek için bir dizi program uygulamıştır. Bu girişimler arasında çevre dostu ulaşım ağlarının geliştirilmesi, yeşil alanların oluşturulması ve enerji tasarruflu inşaat gerekliliklerinin uygulanması yer almaktadır. Yerel kentler sürdürülebilirlik girişimlerine dahil edilmiş ve ulusal sürdürülebilirlik hedefleriyle tutarlı uygulamaları hayata geçirmeye teşvik edilmiştir. Örneğin, Yerel Gündem 21 girişimi, katılımcı planlama prosedürleri yoluyla kentlerin sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmelerine yardımcı olmuştur.

Buna karşılık Özbekistan, şehirlerin hızla büyümesi ve altyapı geliştirme ihtiyacıyla belirginleşen farklı bir kentleşme aşamasındadır. Hükümet, yaşam koşullarını iyileştirmek ve kent sakinlerine gerekli hizmetleri sunmak amacıyla ekonomik planının bir parçası olarak kentsel kalkınmaya öncelik vermiştir. Ancak artan kentleşme çevresel bozulma, kaynakların tükenmesi ve sosyal eşitsizlik gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Özbekistan, çevresel etki ve sosyal adalete öncelik veren sürdürülebilir kentsel tasarım yaklaşımlarını kullanabilir (Bostancı & Erdoğan, 2017).

Her iki ülke de kentleşmeyle ilgili zorluklarla yüzleşirken, çözüm yolları farklılık gösteriyor. Türkiye, sürdürülebilirliği kentsel tasarıma dahil etme konusunda muazzam bir ilerleme kaydetmişken, Özbekistan şu anda artan kentleşmenin çevresel sonuçlarını yönetmek için kapsamlı önlemler geliştirmektedir. Bu tür farklılıklar, sürdürülebilir kentleşmeye yönelik olarak her ülkenin kendine özgü zorluklarını ve potansiyelini dikkate alan bağlama özgü yaklaşımların önemini vurgulamaktadır.

2.1.2. Sürdürülebilir Uygulamaların Teşvik Edilmesinde Eğitimin Rolü

Hem Özbekistan hem de Türkiye sürdürülebilir davranışları teşvik etmek için büyük ölçüde eğitime güveniyor. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim (ESD) fikirlerini benimseyen üniversiteler ve kurumlarla birlikte, sürdürülebilirlik Türkiye'deki eğitim müfredatına kademeli olarak entegre ediliyor. Bu eğilim, gelecek nesilleri sürdürülebilirlik ve çevre yönetiminin zorluklarına hazırlamanın önemi konusunda artan bir farkındalığı yansıtmaktadır. Sürdürülebilirliği teşvik etmek için Türkiye bir dizi eğitim projesi geliştirmiştir. Örneğin, eğitimcilerin sürdürülebilirlik kavramlarını ve yaklaşımlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için öğretmen eğitim programları tasarlanmıştır. Bu girişimler, öğretmenlerin sürdürülebilirliği sınıflarına dahil etmelerini ve öğrencilerde bir çevre bilinci kültürü oluşturmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, üniversiteler araştırma gündemlerinde sürdürülebilirliği vurgulamaya başlamış ve acil sürdürülebilirlik sorunlarını ele almak üzere önemli sürdürülebilirlik sorunlarını çözmek için çok disiplinli işbirliğine olanak sağlamıştır. Buna karşılık Özbekistan, sürdürülebilirliği eğitim sistemine dahil etme sürecinde hala ilerleme kaydetmektedir. SKE'nin değerinin giderek daha fazla kabul görmesine rağmen, müfredat oluşturma ve öğretmen hazırlama konusunda engeller devam etmektedir. Hükümet, sürdürülebilir alışkanlıkları teşvik etmek için eğitim sistemlerini iyileştirme ihtiyacını kabul etmiştir, ancak ilerleme kademeli olmuştur. Eğitimin sürdürülebilirliği teşvik etmek için etkili bir araç haline gelmesini garanti altına almak için Özbekistan'ın özel gereksinimlerini ve ortamlarını karşılayan kapsamlı SKE programları gereklidir (Kabadayi, 2016).

Farklılıklarına rağmen, her iki ülke de eğitim yoluyla sürdürülebilir bir kültürü teşvik etme hedefini paylaşmaktadır. Sürdürülebilirliği okul müfredatına entegre etmek, öğrencileri eğitimli kararlar almaları ve sürdürülebilir kalkınma için harekete geçmeleri konusunda güçlendirmek açısından kritik önem taşımaktadır. Hem Özbekistan hem de Türkiye, sürdürülebilir kalkınma için eğitime yatırım yaparak, sürdürülebilirlik kaygılarını ele alabilecek çevre bilincine sahip bir nesil yetiştirebilir. Özbekistan ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma politikaları karşılaştırıldığında hem paralellikler hem de zıtlıklar görülmektedir. Her iki ülke de sürdürülebilirliğin teşvik edilmesinde kentleşme ve eğitimin değerini anlamakla birlikte, çözümleri kendi özel sosyoekonomik koşullarına göre uyarlanmıştır.

Türkiye, sürdürülebilirliği kentsel planlama ve eğitime dahil etme konusunda muazzam bir ilerleme kaydetmiştir, ancak Özbekistan şu anda artan kentleşmenin zorluklarıyla başa çıkmak ve sürdürülebilir davranışları teşvik etmek için kapsamlı politikalar oluşturmaktadır. Her iki ülke de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için çalışırken, birbirlerinin deneyimlerinden edinilen dersler, gelecekteki işbirliği ve politika tasarımı için yararlı bilgiler sağlayabilir.

2.2. Sınır Ötesi Turizm Potansiyeli ve Sürdürülebilir Kalkınma Üzerindeki Etkileri

Sınır ötesi turizm, hem Özbekistan hem de Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Sınır ötesi turizm potansiyeli sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda kültürel değişimi ve çevresel sürdürülebilirliği de teşvik etmektedir.

2.2.1. Kazakistan-Özbekistan Sınırı Boyunca Turizmin Gelişimi

Kazakistan-Özbekistan sınırı, her iki ülkenin zengin kültürel mirası ve doğal kaynakları nedeniyle sınır ötesi turist büyümesi için eşsiz bir potansiyel sunmaktadır. Sergeyeva ve diğerleri (2022), sınır bölgesinin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için kullanılabilecek büyük turizm potansiyeline dikkat çekmiştir. Yazarlar, bu bölgede turizmin geliştirilmesinin yerel sakinlere yardımcı olabileceğine ve aynı zamanda kültürel ve çevresel değerleri koruyabileceğine inanmaktadır.

Sınır ötesi turizmi teşvik etmenin en önemli bileşenlerinden biri, Kazakistan ve Özbekistan arasında işbirliğini teşvik eden entegre turizm sistemlerinin oluşturulmasıdır. Bu, birleşik pazarlama taktiklerinin benimsenmesini, turizm paketlerinin bir araya getirilmesini ve turizmi daha erişilebilir kılmak için ulaşım altyapısının iyileştirilmesini içerir (Sergeyeva vd., 2022). Sınır ötesi turizm, iki ülke arasındaki işbirliğini teşvik ederek bölgesel ekonomik büyümeyi desteklemeye ve genel turist deneyimini iyileştirmeye yardımcı olabilir.

Ayrıca, sürdürülebilir turizm uygulamalarının teşvik edilmesi, turizmin çevreye ve yerel nüfusa fayda sağlaması açısından kritik önem taşımaktadır. Sergeyeva ve diğerleri (2022) çevresel sonuçların azaltılması, yerel kültürün korunması ve turist gelirlerinin yerel topluluklara fayda sağlaması gibi sürdürülebilir kalkınma ilkelerine bağlı kalınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yöntem yalnızca turistlerin sürdürülebilirliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda yerel tarihlerine sahip çıkma ve gurur duyma duygusu aşılayarak sınır kasabalarının sosyal dokusunu da güçlendirir.

Kazakistan-Özbekistan sınırı boyunca turizmin genişlemesinin bölgesel işbirliği ve entegrasyon açısından sonuçları olacaktır. Sınır ötesi turizmin artırılmasıyla her iki ülke de ekonomik ilişkilerini artırabilir ve aynı zamanda karşılıklı anlayış ve işbirliği için kritik önem taşıyan kültürel etkileşimi teşvik edebilir. Bu, özellikle tarihi ve kültürel bağların daha iyi bir bölgesel işbirliği için temel oluşturabileceği Orta Asya'da çok önemlidir.

2.2.2. Türkiye ve Özbekistan Arasında Turizm Alanında İşbirliği Fırsatları

Ortak kültürel geçmişleri ve tarihi bağları göz önüne alındığında, Türkiye ve Özbekistan turizm ortaklığı için büyük bir potansiyele sahiptir. Ortaklığın en önemli alanlarından biri, her iki ülkenin zengin tarihleri ve kültürleri hakkında bilgi edinmek isteyen insanları çekebilecek kültür turizminin geliştirilmesidir. Türkiye'nin kültür turizmi alanındaki deneyimi, turizm olanaklarını genişletmek isteyen Özbekistan için bir model olarak kullanılabilir. Ortak kültürel etkinlikler, festivaller ve sergiler planlanarak her iki ülkenin ortak mirası vurgulanabilir ve dünyanın dört bir yanından ziyaretçiler getirilebilir.

Ayrıca, hem Türkiye hem de Özbekistan'ı içeren kombine turist paketlerinin oluşturulması genel ziyaretçi deneyimini iyileştirebilir. Turistler, her ülkenin kendine özgü özelliklerini sergileyen güzergahlar tasarlayarak iki ülke arasındaki kültürel ve tarihi bağlar hakkında daha iyi bilgi edinebilirler. Bu yöntem sadece turizmi değil, aynı zamanda kültürel alışverişi ve karşılıklı takdiri de teşvik eder (Ma, 2023).

Ayrıca, ekoturizm alanındaki ortaklık her iki ülke için de önemli perspektifler sunmaktadır. Türkiye çevre dostu turizm uygulamalarını teşvik etme konusunda başarılar elde etmiştir ve Özbekistan sürdürülebilir turizm büyümesinin değerini hızla anlamaktadır. En iyi uygulamaların ve deneyimlerin paylaşılmasıyla her iki ülke de eko-turizm tekliflerini geliştirebilir ve çevreye duyarlı ziyaretçileri çekebilir.

Bu ortaklık aynı zamanda her iki ülkedeki doğal kaynakların korunmasına ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesine de yardımcı olabilir. Ayrıca, Türkiye ve Özbekistan'daki turizm aktörleri arasındaki işbirliği, bilgi alışverişine ve kapasite geliştirmeye olanak sağlayabilir. Turizm çalışanları eğitim programları, işbirliğine dayalı pazarlama faaliyetleri ve ortak araştırma projeleri yoluyla bilgi ve becerilerini geliştirebilirler. Bu işbirlikçi yaklaşım sadece turizm sektörünü geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda daha büyük bir amaç olan sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılmasına da yardımcı olur.

Özbekistan ve Türkiye arasındaki sınır ötesi turizm potansiyeli, sürdürülebilir büyüme için muazzam fırsatlar sunmaktadır. Kazakistan'ın Özbekistan sınırı boyunca turizmin geliştirilmesi ekonomik büyümeyi, kültürel etkileşimi ve çevresel sürdürülebilirliği artırma potansiyeline sahiptir. Her iki ülke de sınır ötesi turizmi sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak benimseyerek, kültürel ve doğal kaynakları korurken yerel halka yardımcı olan daha dirençli ve kapsayıcı bir turizm endüstrisi oluşturabilir.

3. Her İki Ülkede Sürdürülebilir Kalkınmanın Önündeki Zorluklar

3.1. Sürdürülebilirlik Girişimlerinin Önündeki Ekonomik ve Finansal Engeller

Hem Özbekistan hem de Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik programlarının başarılı bir şekilde uygulanmasını engelleyen önemli ekonomik ve mali kısıtlamalara sahiptir. Bu engeller, düşük mali kaynaklar, zayıf altyapı ve kurumsal kısıtlamalar gibi çeşitli koşullardan kaynaklanmaktadır.

3.1.1. Türkiye'deki Üniversitelerin Karşılaştığı Kısıtlar

Türkiye'deki üniversiteler araştırma, eğitim ve toplumsal katılım yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Ancak Salihoğlu ve Turhan (2023), kurumların sürdürülebilirliği teşvik etme çabalarında karşılaştıkları birçok zorluk tespit etmiştir. En önemli zorluklardan biri, sürdürülebilirlikle ilgili araştırma ve projeler için uygun finansman eksikliğidir. Birçok üniversite, araştırma yapmak, yeni çözümler üretmek ve kampüste sürdürülebilir uygulamaları benimsemek için gereken mali kaynakları elde etmekte zorlanmaktadır.

Paranın sınırlı mevcudiyeti, bürokratik engeller ve sürdürülebilirlik çabalarına yönelik kurumsal destek eksikliği ile daha da kötüleşmektedir. Üniversiteler sıklıkla

karmaşık finansal sistemleri müzakere etmekte ve hibeler için rekabet etmekte zorlanmakta, bu da yenilikçiliği engelleyebilmekte ve uzun vadeli girişimlerin oluşturulmasını sekteye uğratabilmektedir. Ayrıca, sürdürülebilirliği yükseköğretime dahil etmek için tanımlanmış bir ulusal politikanın olmaması bu sorunları daha da kötüleştirmektedir. Net bir çerçeve olmadan, üniversiteler sürdürülebilirlik girişimlerini ulusal çıkarlar ve isteklerle bütünleştirmekte zorlanabilirler. Ayrıca, akademik disiplinler arasında disiplinler arası işbirliği eksikliği, kapsamlı sürdürülebilirlik çabalarının oluşturulmasını engelleyebilir. Salihoğlu ve Turhan (2023) sürdürülebilirliğin özünde çok disiplinli olduğunu ve çevre bilimi, ekonomi ve sosyal bilimler gibi alanlar arasında işbirliğini gerektirdiğini vurgulamıştır (Bekmirzaeva, 2023). Ancak kurumsal silolar, disiplinler arası araştırma ve öğretim olanaklarını sıklıkla sınırlandırmakta ve yeni çözümlerin ortaya çıkma olasılığını azaltmaktadır.

Bu sınırlamaları çözmek için Türk hükümeti yükseköğretimde sürdürülebilirlik projelerine yönelik fonları artırmalıdır. Bu, araştırma fonlarının genişletilmesini, sürdürülebilirliği teşvik eden açık düzenlemeler geliştirilmesini ve kurumlar, devlet kurumları ve ticari sektör arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesini içermektedir. Türkiye, yükseköğretimde sürdürülebilirlik için elverişli bir ortam oluşturarak üniversitelerinin sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme kapasitesinden faydalanabilir.

3.1.2. Özbekistan'da Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Değerlendirilmesi

Özbekistan'da sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin (SKH'ler) uygulanması, ülkenin ciddi ekonomik ve çevresel sorunlarının çözümü için kritik önem taşıyor. Alkan ve Kamaşak (2023) Özbekistan'ın SKH'lere yönelik ilerlemesini analiz etmiş ve etkili uygulamanın önündeki çeşitli zorlukları tespit etmiştir. En önemli sorunlardan biri, sürdürülebilirlik çabaları için mevcut mali kaynakların sınırlı olmasıdır. Hükümetin sürdürülebilir kalkınma taahhüdüne rağmen, SKH ile ilgili girişimler için finansman hala yetersizdir ve eğitim, sağlık ve çevre koruma gibi kritik sektörlerde ilerlemeyi engellemektedir. Ayrıca, güçlü kurumsal yapıların ve koordinasyon mekanizmalarının yokluğu, Özbekistan'da SKH'lerin başarılı bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Alkan ve Kamaşak'a (2023) göre, kapsamlı bir ulusal sürdürülebilir kalkınma planının yokluğu, çabaların parçalanmasına ve politika uygulamalarında tutarlılık eksikliğine neden olabilir. Bu parçalanma, birbiriyle örtüşen projelere, zayıf kaynak tahsisine ve paydaşlar arasında işbirliği fırsatlarının kaçırılmasına yol açabilir. Bir diğer önemli engel de kapasite geliştirme ve sektörler arası bilgi aktarımı gerekliliğidir. Devlet kurumları, sivil toplum grupları ve yerel topluluklar da dahil olmak üzere birçok paydaş, sürdürülebilirlik projelerini başarıyla yürütmek için gereken beceri ve uzmanlıktan yoksun olabilir. Alkan ve Kamaşak (2023), sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine katılan paydaşların bilgi ve becerilerini geliştirmek için kapasite geliştirme programlarına yatırım yapmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Özbekistan, yerel toplulukları ve grupları güçlendirerek daha kapsayıcı ve katılımcı bir sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edebilir.

Ayrıca Özbekistan'ın sosyoekonomik arka planı da SKH hedeflerine ulaşmanın önündeki engelleri artırmaktadır. Ülkede eğitim ve sağlık gibi alanlarda büyümeyi engelleyebilecek önemli düzeyde yoksulluk ve işsizlik vardır. Bu sosyoekonomik zorlukların ele alınması, sürdürülebilir kalkınma için uygun bir iklim yaratılması açısından kritik önem taşımaktadır. Alkan ve Kamaşak (2023), sürdürülebilirlik projelerine sosyal eşitlik kaygılarının dahil edilmesinin, kalkınmanın faydalarının toplumun tüm kesimlerine eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlamak açısından kritik önem taşıdığını öne sürmüştür. Hem Özbekistan hem de Türkiye, sürdürülebilirlik tedbirlerinin uygulanmasında önemli ekonomik ve bütçesel zorluklar yaşamaktadır. Türkiye'de üniversiteler, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma kapasitelerini sınırlayan finansman, kurumsal destek ve çok disiplinli işbirliği zorluklarıyla karşı karşıyadır.

Özbekistan'da ise yetersiz mali kaynaklar, parçalanmış kurumsal çerçeveler ve sosyoekonomik sorunlar, SKH'lerin karşılanmasının önünde önemli engeller teşkil etmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için hükümetler, eğitim kurumları ve sivil toplum, uzun vadeli büyümeye elverişli bir ortam oluşturmak için birlikte çalışmalıdır.

3.2. Çevresel Zorluklar ve Politika Reformu İhtiyacı

Hem Özbekistan hem de Türkiye, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini tehlikeye atan önemli çevresel zorluklara sahiptir. Bu sorunlar artan kentleşme, iklim değişikliği ve yetersiz politika yapıları nedeniyle daha da kötüleşmektedir.

3.2.1. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Çevresel Bozulma

Türkiye'de kentsel dönüşüm, özellikle hızla artan kentsel bölgelerde çevresel bozulmayla mücadele için bir odak noktası olarak ortaya çıkmıştır. Bozdağ ve diğerleri (2018) ile Saidmamatov ve diğerlerine (2020) göre, kentleşme kirlilik, yeşil alanların kaybı ve çöp oluşumu gibi çevresel sorunlara neden olmuştur. Yazarlar, kentsel dönüşüm çabalarının başarısız metropol alanlarını gençleştirmeye çalışırken, altta yatan çevresel zorlukları ele almakta sıklıkla başarısız olduğunu iddia etmektedir. Kentsel dönüşümle ilgili temel sorunlardan biri, yerel sakinlerin yer değiştirmesidir. Şehirler büyüdükçe ve yenilendikçe, düşük gelirli vatandaşlar düzenli olarak yerlerinden edilmekte, bu da sosyoekonomik eşitsizliklere ve kültürel mirasın kaybına neden olmaktadır (Saidmamatov vd., 2020). Bu yer değiştirme yalnızca bu insanların geçim kaynakları üzerinde değil, aynı zamanda şehirlerin sosyal dokusu üzerinde de olumsuz bir etkiye sahiptir. Etkili bir kentsel dönüşüm, başta marjinalleşmiş nüfuslar olmak üzere tüm sakinlerin taleplerini dikkate alan kapsayıcı bir planlama gerektirir. Ayrıca, kentsel yeniden geliştirme girişimlerinin çevresel etkileri de önemli olabilir. Bozdağ ve diğerlerine göre, yenileme projeleri genellikle ekonomik kalkınmayı çevresel sürdürülebilirliğin üzerinde tutmakta, bu da kaynak kullanımının artmasına ve ekolojik bozulmaya neden olmaktadır (Saidmamatov vd., 2020). Örneğin, yeni yapıların inşası sıklıkla, yerel ekosistemleri bozabilecek ve biyolojik çeşitlilik kayıplarına katkıda bulunabilecek önemli arazi kullanım değişiklikleriyle sonuçlanmaktadır. Bu etkilere karşı koymak için yetkililer, çevresel konuları planlama ve karar alma süreçlerine dahil ederek kentsel dönüşüme kapsamlı bir yaklaşım benimsemelidir. Yazarlar ayrıca kentsel yeniden geliştirme projelerini denetlemek için daha sağlam düzenleyici çerçevelere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Mevcut kurallar, çevresel gerekliliklere uyulmasını garanti altına almak için gereken yaptırım araçlarından genellikle yoksundur. Türk hükümeti, ekonomik büyüme ve çevrenin korunması arasında denge kuran net standartlar ve yasalar benimseyerek sürdürülebilir kentsel kalkınmayı teşvik edebilir (Saidmamatov vd., 2020). Ayrıca, planlama sürecine halkın katılımı, yerel toplulukların perspektiflerinin dahil edilmesini sağlayarak açıklığı ve hesap verebilirliği artırabilir.

Tablo 1. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Bağlamında Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Bağlamında Çevresel Bozulmayı Etkileyen Temel Faktörler

Faktörler	Açıklama	Çevresel Bozulma Üzerindeki Etkisi
Kentleşme	Hızlı kentsel büyüme, konut ve altyapı talebini artırmaktadır.	Kentsel planlama kalitesine bağlı olarak bozulmayı hafifletebilir veya daha da kötüleştirebilir.
Ekonomik Büyüme	Kentsel dönüşümle ilgili inşaat ve yatırımlar.	Kentsel alanlarda daha yüksek CO2 emisyonları ve genişleyen ekolojik ayak izi ile bağlantılıdır.

Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Kentsel dönüşüm projelerinde yenilenebilir enerji teknolojilerinin benimsenmesi.	Bozulmayı ve sera gazı emisyonlarını azaltır.
Finansal Gelişim	Sürdürülebilir yenileme girişimleri için mali kaynakların mevcudiyeti.	Yeşil teknoloji yatırımlarını ve çevresel kalite iyileştirmelerini destekler.
Kentsel Dönüşüm Projeleri	Genellikle sürdürülebilirliğe odaklanarak kentsel alanları yeniden canlandırma çabaları.	Kötü planlanmış projeler kirliliği ve biyolojik çeşitlilik kaybını artırabilir.
Kayıt Dışı Ekonomi	Kentsel alanları etkileyen resmi ekonomik düzenlemelerin dışındaki faaliyetler.	Düzenlenmemiş uygulamalar yoluyla bozulmaya katkıda bulunabilir.
Askeri Harcamalar	Kaynakların çevresel girişimler yerine savunmaya tahsis edilmesi.	Kaynak saptırması nedeniyle çevresel bozulma ile pozitif korelasyon.
Göç ve Demografik Değişimler	Nüfus değişimleri yeni kentsel çevre baskıları yaratmaktadır.	Ormansızlaşma ve biyoçeşitlilik kaybı gibi sorunları daha da kötüleştirir.

Kaynak: Avcı (2023); Ojaghlou & Uğurlu (2023); Rjoub ve diğerleri (2021); Samour (2019); Kaya & Koç (2018); Karasoy (2021); Acaroğlu ve diğerleri (2023).

3.2.2. İklim Değişikliğinin Özbekistan'ın Kalkınma Hedefleri Üzerindeki Etkileri

Özbekistan, ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine önemli zorluklar çıkaran iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle hassastır. Veckalne ve Tambovceva (2023), su kıtlığı, tarımsal üretim ve halk sağlığı gibi konulara odaklanarak iklim değişikliğinin Özbekistan'ın kalkınma hedeflerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Yazarlar, bu sorunların üstesinden gelmenin iklim direncini vurgulayan geniş politika değişiklikleri gerektirdiğine inanmaktadır.

Özbekistan'ın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri, iklim değişikliği ve yetersiz su yönetimi teknikleriyle daha da artan su sıkıntısıdır. Sulama büyük ölçüde ülkenin tarım sektöründe kullanılıyor ve bu da ekonomiye önemli katkı sağlıyor. Ancak iklim değişikliği buharlaşma oranlarını artırmış ve yağış düzenini değiştirerek su mevcudiyetinin azalmasına neden olmuştur (Clarke vd., 2022). Bu durum gıda güvenliğini ve ekonomik istikrarı tehlikeye atarak Özbekistan'ın koruma ve verimliliği teşvik eden sürdürülebilir su yönetimi tekniklerini uygulamasını kritik hale getirmektedir.

Ayrıca, iklim değişikliği Özbekistan'ın ekonomisi ve geçim kaynakları için kritik öneme sahip olan tarımsal üretimi de etkilemektedir. Veckalne ve Tambovceva (2023), artan sıcaklıkların ve aşırı hava olaylarının mahsul kıtlığına ve düşük verime neden olarak gıda yoksulluğunu artırabileceğini belirtmiştir. Bu sorunları çözmek için hükümet, dayanıklılığı ve adaptasyonu artıran iklim-akıllı tarım tekniklerine yatırım yapmalıdır. Bu, sürdürülebilir tarım uygulamalarının savunulmasını, sulama altyapısının

güçlendirilmesini ve su yoğun ürünlere bağımlılığı azaltmak için ürünlerin çeşitlendirilmesini içermektedir.

İklim değişikliğinin Özbekistan'ın halk sağlığı üzerinde de önemli bir etkisi olmuştur. Yazarlara göre, artan sıcaklıklar ve aşırı hava olayları, ısıya bağlı hastalıkları ve vektör kaynaklı enfeksiyonları daha da kötüleştirebilir (Clarke vd., 2022). Bu sağlık tehlikelerine karşı koymak için hükümet, halk sağlığı bilincini artıran ve sağlık sistemlerini geliştiren önlemler almalıdır. Ayrıca, iklim değişikliği endişelerinin halk sağlığı planlamasına dahil edilmesi, ülkenin iklimle ilgili sağlık sorunlarını ele alma becerisini geliştirebilir.

Özetlemek gerekirse, hem Özbekistan hem de Türkiye sürdürülebilir kalkınma hedeflerini tehlikeye atan önemli çevresel zorluklara sahiptir. Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri, sosyal adaleti korurken artan kentleşmenin neden olduğu çevresel zararı da ele almalıdır. İklim değişikliği Özbekistan'ın su temini, tarımsal üretimi ve kamu sağlığı için büyük tehlikeler oluşturmakta ve iklim direncine öncelik veren kapsamlı politika reformları gerektirmektedir. Her iki ülke de bu çevresel kaygıları iyi politikalar ve kapsayıcı planlama yoluyla ele alarak uzun vadeli büyüme şanslarını artırabilir.

4. Gelecek Perspektifleri ve Öneriler

4.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Geliştirilmesi için Stratejik Öneriler

Özbekistan ve Türkiye sürdürülebilir kalkınmanın inceliklerini aşarken, stratejik tavsiyeler çabaların artırılması ve uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılması için kritik önem taşıyor.

4.1.1. Özbekistan ve Türkiye Arasındaki Bölgesel İşbirliğinin Güçlendirilmesi

Bölgesel işbirliği, hem Özbekistan hem de Türkiye'de ortak sorunların çözülmesi ve sürdürülebilir kalkınma olanaklarından yararlanılması için kritik önem taşımaktadır. İşbirliğine dayalı eylemler kaynak paylaşımını, bilgi alışverişini ve sürdürülebilirlik için işbirliğine dayalı çabaları geliştirebilir. Bölgesel işbirliğini geliştirmenin en önemli yollarından biri turizm, tarım ve yenilenebilir enerji alanlarında sınır ötesi girişimleri kolaylaştıracak resmi ortaklıklar ve anlaşmalar geliştirmektir.

Her iki ülke de sürdürülebilir kalkınma için uluslararası standartlar ve en iyi uygulamalarla uyumlu bölgesel bir çerçeve geliştirmekten fayda sağlayacaktır. Bu çerçeve, iklim değişikliği ve kaynak yönetimi gibi ortak çevresel kaygıların ele alınmasına yönelik eşgüdümlü faaliyetleri içermelidir. Sürdürülebilir uygulamaları teşvik eden programlar üzerinde birlikte çalışarak Özbekistan ve Türkiye, ekonomik büyümeyi teşvik ederken çevre sorunlarına karşı dirençlerini de güçlendirebilirler.

Ayrıca, ortak araştırma girişimleri ve akademik ittifaklar kurularak bölgesel işbirliği geliştirilebilir. Her iki ülkedeki üniversiteler sürdürülebilirlik araştırmaları konusunda birlikte çalışabilir, kritik sorunlara yeni cevaplar bulmak için bilgi ve beceri alışverişinde bulunabilirler. Bu ortaklık, yerel toplulukları ve paydaşları sürdürülebilir uygulamalara katılmaya teşvik eden kapasite geliştirme çabalarını da içerebilir. Her iki ülke de işbirliği ve bilgi alışverişi kültürünü geliştirerek sürdürülebilirlik sorunlarını başarılı bir şekilde ele alma becerilerini güçlendirebilir.

Ayrıca bölgesel işbirliği, sınır ötesi sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden entegre politikaların tasarlanmasına yardımcı olabilir. Örneğin, su yönetimi, enerji verimliliği ve atık yönetimine ilişkin işbirliğine dayalı politikalar, çevresel etkiyi azaltırken kaynak verimliliğini artırabilir. Özbekistan ve Türkiye, politika ve uygulamalarını entegre ederek sürdürülebilir kalkınma konusunda her iki ülke ve sakinlerine fayda sağlayan daha bütüncül bir yaklaşım elde edebilir.

4.1.2. Eğitim ve Toplum Katılımında Sürdürülebilir Uygulamaların Teşvik Edilmesi

Eğitim, sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek ve insanları sürdürülebilirlik faaliyetlerine katılmaya teşvik etmek için kritik öneme sahiptir. Hem Özbekistan hem de Türkiye, gelecek nesillerin çevresel kaygıları yönetmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlamak için sürdürülebilirliğin eğitim kurumlarına dahil edilmesini vurgulamalıdır. Bu, sürdürülebilir kavramlara, çevre yönetimine ve sosyal sorumluluğa öncelik veren müfredat geliştirerek başarılabilir.

Türkiye'de üniversiteler, araştırma ve toplum katılımı projeleri yoluyla sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesine öncülük edebilir. Üniversiteler, konuyla ilgili araştırmalar yaparak ve bulgularını yerel topluluklarla paylaşarak sürdürülebilirliği teşvik eden kanıta dayalı politika ve uygulamaların oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ayrıca kurumlar, sürdürülebilirlikle ilgili konularda farkındalığı artırmak ve toplumun sürdürülebilirlik çabalarına katılımını teşvik etmek için sosyal yardım faaliyetleri yürütebilir.

Özbekistan, sürdürülebilirliği teşvik etmek için eğitim sistemini geliştirmekten de faydalanabilir. Bu, eğitimcilere sürdürülebilirliği sınıf uygulamalarına dahil etmek için ihtiyaç duydukları bilgi ve kaynakları sağlayan öğretmen eğitim programlarına yatırım yapmayı da içerir. Özbekistan, okullarda sürdürülebilir bir kültür geliştirerek çocukların toplumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinde aktif katılımcılar olmalarını sağlayabilir.

Toplum katılımı, sürdürülebilir uygulamaları desteklemenin bir diğer önemli yönüdür. Her iki ülke de yerel çevre projeleri, temizlik kampanyaları ve sürdürülebilir tarım yöntemleri gibi toplum temelli sürdürülebilirlik faaliyetlerini teşvik etmelidir. Özbekistan ve Türkiye, sürdürülebilirlik çabalarına toplulukları da dahil ederek, çevre yönetimi konusunda sahiplenme ve sorumluluk duygusunu teşvik edebilir. Yerel topluluklar kendi çevresel kaygılarını belirleme ve yönetme konusunda genellikle daha iyi bir konumda olduklarından, bu tabandan yaklaşım daha etkili ve kalıcı çözümlerle sonuçlanabilir.

Ayrıca, kamuoyunu bilinçlendirme çabaları, bireyleri sürdürülebilir faaliyetleri benimsemeye teşvik etmede oldukça etkili olabilir. Her iki ülke de sürdürülebilirliğin önemini vurgulayan ve insanları çevreye duyarlı faaliyetler benimsemeye teşvik eden halk eğitimi girişimlerine yatırım yapmalıdır. Özbekistan ve Türkiye, bilgiyi geliştirerek ve sürdürülebilir davranışları tabandan teşvik ederek toplumun tüm kesimlerine yayılan bir sürdürülebilirlik kültürünü geliştirebilir.

Özbekistan ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için, stratejik öneriler bölgesel işbirliğini artırmaya ve eğitim ve toplum katılımında sürdürülebilir uygulamaları desteklemeye odaklanmalıdır. Eğitim kurumlarında işbirliğini teşvik ederek ve sürdürülebilirliği vurgulayarak, her iki ülke de ortak zorlukları çözebilir ve uzun vadeli başarı potansiyelinden yararlanabilir. Bu girişimlerle Özbekistan ve Türkiye, hem kendi halklarına hem de çevreye fayda sağlayan daha sürdürülebilir bir geleceğin yolunu açabilir.

4.2. Ulusal Politikaların Küresel Sürdürülebilirlik Hedefleri ile Uyumlaştırılmasının Önemi

Özbekistan ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma planlarını geliştirmeye çalıştıkça, ulusal politikaları küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle bütünleştirmek daha önemli hale geliyor. Bu uyum sadece dünya çapındaki en iyi uygulamaların entegre edilmesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda yerel programların etkinliğini de artırır.

4.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Uluslararası Ortaklıkların Rolü

Uluslararası ilişkiler, işbirliğini, bilgi alışverişini ve kaynak seferberliğini teşvik ederek sürdürülebilir kalkınmayı kolaylaştırır. Udemba'ya (2023) göre bu tür ittifaklar, küresel paydaşların deneyim, teknoloji ve mali kaynaklarından yararlanarak ülkelerin

zorlu sürdürülebilirlik sorunlarını yönetme becerilerini güçlendirebilir. Uluslararası ittifaklara katılmak, Özbekistan ve Türkiye'nin kendi özel ihtiyaçlarına göre uyarlanabilecek yeni fikirlere ve en iyi uygulamalara erişimini sağlayabilir.

Uluslararası ilişkilerin en önemli avantajlarından biri de bilgi paylaşımı olanağıdır. Özbekistan ve Türkiye, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum grupları ve diğer uluslarla ortaklık kurarak diğer ülkelerdeki başarılı sürdürülebilirlik projelerinden faydalanabilir. Bu bilgi aktarımı, ulusal girişimlerin küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu olmasını sağlayarak politika tasarımı ve uygulamasına rehberlik edebilir. Örneğin, yenilenebilir enerjiye başarılı bir şekilde geçiş yapmış ülkelerle ortaklıklar, Özbekistan ve Türkiye'nin benimseyebileceği iyi düzenleyici çerçeveler ve teknolojiler hakkında önemli bilgiler verebilir.

Ayrıca, çok uluslu işbirlikleri sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yürütülmesi için gereken mali kaynaklara erişimi artırabilir. Birçok sürdürülebilir kalkınma girişimi önemli miktarda yatırıma ihtiyaç duymaktadır ve yabancı bağışçılar ve finans kuruluşlarıyla birlikte çalışmak finansman eksikliklerinin giderilmesine yardımcı olabilir. Udemba, bu tür işbirliklerinin yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve iklim adaptasyonu gibi önemli sektörler için kaynakları harekete geçirebileceğini vurgulamaktadır (Veckalne & Tambovceva, 2023). Her iki ülke de dış kaynaklardan finansman sağlayarak ulusal kalkınma hedeflerine katkıda bulunan iddialı sürdürülebilirlik girişimlerini yürütme kabiliyetlerini güçlendirebilir.

Uluslararası işbirlikleri Özbekistan ve Türkiye'nin dünya çapındaki lobi faaliyetlerini artırmalarına da yardımcı olabilir. Her iki ülke de politikalarını uluslararası sürdürülebilirlik çerçeveleriyle uyumlu hale getirerek sürdürülebilir kalkınmayla ilgili küresel tartışmalarda meşruiyetlerini ve etkilerini güçlendirebilir. Bu uyum, ülkelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilecek Paris İklim Anlaşması gibi uluslararası anlaşmalara ve girişimlere katılmayı da kolaylaştırabilir.

4.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmada Etik ve Hesap Verebilir Uygulamalara Vurgu

Sürdürülebilir kalkınma, çabaların eşitlikçi, kapsayıcı ve ekolojik açıdan sorumlu olmasını garanti altına almak için etik ve hesap verebilir ilkelere dayanmalıdır. Alkan ve Kamaşak (2023) etik konuların sürdürülebilir kalkınma politika ve uygulamalarına dahil edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bu entegrasyon, kamu güveninin tesis edilmesi ve sürdürülebilirlik programlarının faydalarının toplumun tüm kesimlerine eşit olarak dağıtılmasının sağlanması açısından kritik önem taşımaktadır.

Etik sürdürülebilir kalkınmanın en önemli parçalarından biri karar alma süreçlerinde açıklık ve hesap verebilirliktir. Hem Özbekistan hem de Türkiye, kaynak tahsisinde ve sürdürülebilirlik projelerinin yürütülmesinde açıklığı teşvik eden yönetişim sistemlerinin geliştirilmesini vurgulamalıdır. Her iki ülke de paydaşları bilgilendirerek ve karar alma süreçlerine dahil ederek sürdürülebilirlik girişimlerine yönelik kamu güvenini ve desteğini artırabilir. Bu katılımcı yaklaşım aynı zamanda yerel toplulukların ihtiyaç ve hedeflerine yanıt veren daha etkili politikaların ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Ayrıca, etik kaygılar kalkınma projelerinin çevresel etkilerini de içermelidir. Her iki ülke de çevre yönetimi konusunda ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemeli, ekosistemler ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki zararlı etkilerin titizlikle değerlendirilmesini ve ele alınmasını sağlamalıdır. Alkan ve Kamaşak, çevre etiğinin politika oluşumuna dahil edilmesinin kalkınma çabalarının uzun vadede uygulanabilirliğini artırabileceğini ve etik kaynak yönetimini teşvik edebileceğini belirtmiştir. Bu yöntem sadece çevreyi korumakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin uzun vadeli uygulanabilirliğini sağlamaya da yardımcı olur.

Buna ek olarak, sosyal adaletin desteklenmesi etik sürdürülebilir kalkınmanın temel bir bileşenidir. Hem Özbekistan hem de Türkiye, sürdürülebilirlik projelerinin dışlanmış ve hassas grupların endişelerini içermesini garanti altına almalıdır. Bu, sürdürülebilirliğin kaynak mevcudiyeti, karar alma sürecine katılım ve fayda dağılımı gibi sosyal bileşenlerinin dikkate alınmasını içerir. Her iki ülke de sosyal adalete odaklanarak kapsayıcı kalkınmayı teşvik edebilir ve tüm sakinlerin sürdürülebilirlik girişimlerine katılmasına ve bunlardan faydalanmasına olanak tanıyabilir.

Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmada etik ve sorumlu uygulamalar, toplumların çevresel ve ekonomik şoklara karşı direncini güçlendirebilir. Her iki ülke de sosyal bütünlüğü ve toplum katılımını teşvik ederek, değişen koşullara uyum sağlayabilen daha güçlü, daha dirençli toplumlar yaratabilir. Bu dayanıklılık özellikle iklim değişikliği bağlamında büyük önem taşımaktadır zira çevresel sonuçlardan en çok etkilenenler genellikle hassas gruplar olmaktadır.

Ulusal politikaların küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirilmesi, Özbekistan ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Uluslararası ittifaklar bilgi paylaşımı, kaynak seferberliği ve savunuculuk faaliyetlerine yardımcı olabilirken, etik ve hesap verebilir prosedürler sürdürülebilirlik projelerinin adil ve ekolojik açıdan uygun olmasını garanti eder. Bu alanlara odaklanarak her iki ülke de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma ve halkları için daha sürdürülebilir bir gelecek inşa etme becerilerini geliştirebilir.

Sonuç

Özbekistan ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi yöntemlerinin incelenmesi, hem engelleri hem de olasılıkları olan karmaşık bir ortamı ortaya koymaktadır. Son çalışmalar Özbekistan'ın kentsel sürdürülebilirlik ölçeğinde mütevazı bir sıralamada yer aldığını göstermekte ve çevre yönetimi ve şehir planlaması da dahil olmak üzere sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli alanlarda ilerleme kaydedilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Finansal kapsayıcılık ve sanayileşmenin birleşmesi çevresel sürdürülebilirliği iyileştirme potansiyelini ortaya koymuştur, ancak bunun için yeşil teknolojiye yatırımı teşvik eden destekleyici politikaların uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, Özbekistan'ın turizmle ilgili kültürleşme politikaları uzun vadeli kalkınma için uygun bir yol sunmakta ve kültürel mirasın ekonomik ilerlemeyle bütünleştirilmesi gerekliliğinin altını çizmektedir.

Karbon ayak izlerini azaltmaya ve çevre dostu endüstriyel süreçleri teşvik etmeye yönelik girişimler, Türkiye'nin yeşil ekonomiye geçişini vurgulamaktadır. Türk hükümeti, geleneksel olarak büyük bütçe ve çevre maliyetleri getiren fosil yakıt sübvansiyonlarını ortadan kaldırma ihtiyacının farkına varmıştır (Acar vd., 2018). Ayrıca, Türkiye'nin endüstriyel büyümesi sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde, hızlı kaynak sömürüsünden ekolojik bütünlüğe değer veren daha sürdürülebilir yöntemlere doğru bir paradigma değişimine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Acar & Gültekin-Karakaş 2016). Gelecekteki enerji üretimi için uzun vadeli bir alternatif olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan vurgu, Türkiye'nin daha yeşil bir ekonomiye olan bağlılığını göstermektedir (Atılgan ve Azapagic, 2017).

Özbekistan ve Türkiye'nin geleceklerini tanımlamada sürdürülebilir kalkınmanın önemi vurgulanamaz. Özbekistan için kalkınma hedeflerini küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle ilişkilendirmek, geleneksel tarım yöntemlerinin neden olduğu toprak erozyonu, biyolojik çeşitlilik kaybı ve halk sağlığı tehlikeleri gibi önemli çevresel kaygıların üstesinden gelmek açısından kritik önem taşımaktadır (Kodirkhonov vd., 2022). Organik tarımın ve sürdürülebilir tarım tekniklerinin geliştirilmesi, gıda güvenliğinin artırılması ve bölgesel tarım sistemlerinin uzun vadede yaşayabilirliğinin

garanti altına alınması açısından kritik önem taşımaktadır (Baboev vd., 2021). Ayrıca, sürdürülebilir turizm uygulamalarının dahil edilmesi, kültürel ve doğal mirası korurken istihdam yaratarak ve ekonomik esnekliği teşvik ederek bölgesel kalkınmayı hızlandırabilir (Sergeyeva vd., 2022).

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma, kısa vadeli ekonomik avantajları uzun vadeli ekolojik sağlığın üzerinde tutan neoliberal politikaların neden olduğu sosyo-ekonomik dengesizlikleri hafifletmek için hayati önem taşımaktadır (Şenses, 2012). Yeşil ekonomiye geçiş, çevresel bozulmaya karşı bir tepki olmanın ötesinde, adil büyümeyi ve sosyal refahı teşvik etmenin de bir yoludur. Türkiye, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir altyapıya yatırım yaparak enerji güvenliğini artırabilir ve iklim değişikliğinin sonuçlarını hafifletebilir (Atılgan ve Azapagic, 2017; Altarhouni vd., 2021). Eğitim ve öğretim yoluyla yeşil yeteneklerin geliştirilmesi, gelecek nesillere sürdürülebilir bir ekonomide başarılı olmak için gereken becerilerin kazandırılması açısından da kritik önem taşımaktadır (Menoyo 2014).

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi planlarının tam potansiyeline ulaşmak için Özbekistan ve Türkiye'deki paydaşlar birlikte çalışmalıdır. Politika yapıcılar çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenleri içeren kapsamlı sürdürülebilirlik çerçeveleri geliştirmeye ve uygulamaya öncelik vermelidir. Buna, özellikle tarım, turizm ve yenilenebilir enerji alanlarında sürdürülebilir girişimlere fon sağlamak için kamu-özel sektör ortaklıklarının teşvik edilmesi de dahildir (Karimov, 2023; Kodirkhonov vd., 2022; Khalmirzayeva, 2023).

Eğitim kurumları, sürdürülebilirlik ilkelerini müfredata dahil ederek ve yerel ve bölgesel zorlukları ele alan araştırmaları teşvik ederek bu dönüşümde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, kalkınma girişimlerinin kapsayıcı ve yerel nüfusun ihtiyaçlarına duyarlı olmasını sağlamak için toplum katılımı şarttır. Paydaşlar, sürdürülebilir uygulamaların önemi konusunda farkındalık yaratmak ve toplulukları karar alma süreçlerine aktif olarak katılmaları için güçlendirmek üzere işbirliği yapmalıdır.

Sonuç olarak Özbekistan ve Türkiye'nin geleceği, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi yöntemlerini benimseme kapasitelerine bağlıdır. Her iki ülke de kendi güçlü yönlerini kullanarak ve ortak zorlukları çözerek, halkları ve çevre için daha sürdürülebilir ve müreffeh bir geleceğin yolunu açabilir.

Referanslar

Acar, S., Challe, S., Christopoulos, S., & Christo, G. (2018). Bir kaybet-kaybet olarak fosil yakıt sübvansiyonları: Türkiye'de mali ve çevresel yükler. New Perspectives on Turkey, 58, 93-124.

Acar, D., & Gültekin-Karakaş, D. (2016). Türkiye'nin sorgulanması. Journal Of Environment & Development, 25(2).

Acaroğlu, H., Kartal, H. M., & García Márquez, F. P. (2023). Türkiye için enerji çeşitlendirmesi yoluyla ekolojik ayak izi ve CO2 emisyonları açısından çevresel Kuznets eğrisi hipotezinin test edilmesi. Environmental Science and Pollution Research, 30(22), 63289-63304.

Alkan, D. P., & Kamasak, R. (2023).Gelişmekte Olan Ülkelerde "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Yıkama" Uygulaması. The 6th International Academic Conference on Management and Economics.

Altarhouni, A., Danju, D., & Samour, A. (2021). Sigorta piyasasının gelişimi, enerji tüketimi ve Türkiye'nin CO2 emisyonları. Bootstrap ARDL Testinden Yeni Perspektifler. Energies, 14(23), 7830.

Arief, R. A., Cangara, A. R., Badu, M. N., Baharuddin, A., & Apriliani, A. (2020, Ekim). Avrupa Birliği (AB) yenilenebilir enerji direktifi politikasının Endonezya palm

yağı endüstrisinin yönetimi üzerindeki etkisi. IOP Konferans Serisi içinde: Earth and Environmental Science (Vol. 575, No. 1, p. 012230). IOP Yayıncılık.

Atılgan, B., & Azapagiç, A. (2017). Türkiye için enerji zorlukları: 2050'ye kadar gelecekteki elektrik üretimi için sürdürülebilir seçeneklerin belirlenmesi. Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim, 12, 234-254.

Avcı, M.G. (2023). Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımların çevresel etkisi: kurumların kalitesi önemli mi? Fourier uzantısı kullanılarak yapılan zaman serisi analizinden elde edilen kanıtlar. Çevre Bilimi ve Kirlilik Araştırmaları, 30(49), 107841-107853.

Baboev, S., Muminjanov, H., Turakulov, K., Buronov, A., Mamatkulov, I., Koc, E., ... & Morgounov, A. (2021). Özbekistan'da yetiştirilen buğday landraces çeşitliliği ve sürdürülebilirliği. Agronomy for Sustainable Development, 41(3), 34.

Bekmirzaeva, U. (2023). Yatırım Standartlarının Evrimi: Özbekistan Cumhuriyeti Yatırımlar ve Yatırım Faaliyetleri Kanunu'nun Yeni Baskısının Karşılaştırmalı Analizi. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 1(6).

Bentsen, N. S., & Felby, C. (2012). Avrupa Birliği'nde enerji için biyokütle - biyoenerji kaynak değerlendirmelerinin bir incelemesi. Biyoyakıtlar için Biyoteknoloji, 5, 1-10.

Borda, A., & Bowen, J. P. (2021, Temmuz). Dijital vatandaşlığın yükselişi ve katılımcı müze. EVA Londra 2021 Bildiriler Kitabı içinde (s. 20-27). BCS Öğrenme ve Gelişim.

Bostancı, S. H., & Erdoğan, S. (2017). Yerel yönetimlerde çevresel sürdürülebilirlik: Türkiye'deki belediyeler örneği. Coğrafya ve Bölge Planlama Dergisi, 10(12), 330-339.

Boz, I., Kılıç, O., & Kaynakçı, C. (2018). Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kırsal turizmin kırsal kalkınmaya katkıları. Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Yönetim Dergisi, 6(4), 114-120.

Cao, G. (2023). Çin ve Özbekistan Arasındaki Ticaretin Yapısı Üzerine Bir Analiz. https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Clarke, B., Otto, F., Stuart-Smith, R., & Harrington, L. (2022). İklim değişikliğinin aşırı hava etkileri: bir atıf perspektifi. Çevresel Araştırma: Climate, 1(1), 012001.

Dindar, S. (2022). Türkiye'nin sürdürülebilir enerji gelişimine ilişkin stratejiler, zorluklar ve politikaların kapsamlı bir analizi. Mühendislik Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 7(3), 231-250.

Ekinci, F., & Mert, M. E. (2023). Türkiye'nin Yeşil Ekonomi Girişimi: Hidrojen Enerjisi Üzerine Deneysel Bir Değerlendirme. Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, 38(2), 463-471.

Grilli, G., Balest, J., De Meo, I., Garegnani, G., & Paletto, A. (2016). Alp bölgesinde yenilenebilir enerji gelişiminin ekosistem hizmetleri üzerindeki etkilerine ilişkin uzman görüşleri. Yenilenebilir ve Sürdürülebilir Enerji Dergisi, 8(1).

Haller, A. P., & Tacu Hârşan, G. D. (2023). Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkeler Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Turizm Potansiyelinin Boylamsal Analizi. Uluslararası Çevre Araştırmaları ve Halk Sağlığı Dergisi, 20(4), 2971.

Indama, V. (2022). Dijital Yönetişim: Çevrimiçi Kamu Hizmetlerine İlişkin Vatandaş Algıları ve Beklentileri. Interdisciplinary Studies in Society, Law, and Politics, 1(2), 12-18.

Irnazarov, F., & Kayumova, M. (2017). Orta Asya'da akıllı şehir gelişimine doğru: Karşılaştırmalı bir değerlendirme. Central Asian Affairs, 4(1), 51-82.

Isnan, E. (2022). Kırmızı (Yenilenebilir Enerji Direktifi) ve Avrupa Birliği Palm Yağı Politikası Karşısında Endonezya'nın Ekonomik Diplomasisi. Majapahit Journal of Islamic Finance and Management, 2(2), 110-128.

Janiszewska, D., & Ossowska, L. (2018). Tarım ve ormancılıktan yenilenebilir enerji üretimine bağlı olarak Avrupa Birliği Üye Devletlerinin çeşitlendirilmesi. Problems of World Agriculture/Problemy Rolnictwa Światowego, 18(2), 95-104.

Jeong, J. Y., Karimov, M., Sobirov, Y., Saidmamatov, O., & Marty, P. (2023). Özbekistan'da sürdürülebilir turizm gelişimi için kültürleştirme stratejilerinin değerlendirilmesi. Sürdürülebilirlik, 15(9), 7727.

Kabadayı, A. (2016). Türk okul öncesi öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma anlayışlarına dayalı bir hizmet içi eğitim modeli önerisi. Sürdürülebilirlik için Öğretmen Eğitimi Dergisi, 18(1), 5-15.

Karasoy, A. (2021). Türkiye'de Yerli Özel Yatırımlar Çevresel Zarara Neden Oluyor mu? Fourier Tabanlı Yöntemlerden Kanıtlar. Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(23), 55-76.

Karimov, Y., Musaev, I., Mirzababayeva, S., Abobakirova, Z., Umarov, S., & Mirzaeva, Z. (2023). Özbekistan'ın arazi kullanımı ve arazi örtüsü değişim dinamikleri: bir inceleme. E3S Web of Conferences içinde (Cilt 421, s. 03007). EDP Sciences.

Kaya, A., & Koç, M. (2018). Aşırı yığılma ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri: İstanbul üzerine bir vaka çalışması. Sürdürülebilirlik, 11(1), 135.

Khalmirzayeva, S. (2023). Tarım ticareti ve tarımsal bölümler için devlet desteğinin küresel deneyiminin değerlendirilmesi. E3S Konferanslar Ağı içinde (Cilt 389, s. 03071). EDP Sciences.

Khalmirzayeva, S. (2024). Özbekistan'da ihracat payını artırmak için tarım politikası reformları. E3S Web of Conferences içinde (Cilt 497, s. 03054). EDP Sciences.

Kodirkhonov, B. M., Uljabaev, J. R., & Kholdorov, S. M. (2022, Şubat). Özbekistan'da organik tarım: SWOT analizi. IOP Konferans Serisi içinde: Dünya ve Çevre Bilimi (Cilt 979, No. 1, s. 012140). IOP Yayıncılık.

Kryshtanovych, S., Liakhovych, G., Dubrova, O., Kazarian, H., & Zhekalo, G. (2023). Bölgenin Sürdürülebilir Kalkınma Sisteminde Eğitim Kurumlarının Dijital Dönüşüm Aşamaları. International Journal of Sustainable Development & Planning, 18(2).

Kulaç, O., & Öztepe, M. C. (2020). Avrupa Birliği etkisi altında Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikası. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(28), 886-897.

Li, R., Rao, J., & Wan, L. (2022). Dijital ekonomi, kurumsal dijital dönüşüm ve kurumsal inovasyon. Managerial and Decision Economics, 43(7), 2875-2886.

Ma, Y., Jabar, J., & Aziz, N. A. A. (2023). Malezya tıp endüstrisi ve turizm endüstrisi arasındaki sınır ötesi iş birliği için entegre gauss denizatı optimizasyonu veri madenciliği ile özellik seçimi. International Journal on Recent and Innovation Trends in Computing and Communication, 11(6), 380-387.

Mamadiyorov, D., Mardiev, N., Siddikov, Z., Toshboev, A., & Narinbaeva, G. (2023, Mart). Özbekistan'da yenilikler yoluyla sığır çiftliklerinde verimliliği artırma yöntemleri. IOP Konferans Serisi içinde: Dünya ve Çevre Bilimi (Cilt 1142, No. 1, s. 012044). IOP Yayıncılık.

Matuszewska-Janica, A., Żebrowska-Suchodolska, D., Zalewska, M. E., Ala-Karvia, U., & Hozer-Koćmiel, M. (2023). AB ülkelerinde hane halkı elektrik fiyatlarının yapısındaki farklılıklar. Energies, 16(18), 6636.

Murga-Menoyo, M. Á. (2014). Sürdürülebilir bir ekonomi için öğrenme: Üniversitede yeşil yetkinliklerin öğretimi. Sustainability, 6(5), 2974-2992.

Ojaghlou, M., & Uğurlu, E. (2023). Kentleşme ve iklim değişikliği: Türkiye için Çevresel Kuznets Eğrisi (EKC) ve STIRPAT analizi. Ekonomi ve Sosyoloji, 16(1), 244-255.

Osinubi, T., Adedoyin, A., Olufemi, O., & Ajide, F. (2023). Turizm MINT ülkelerinde sürdürülebilir kalkınmayı etkiliyor mu? Global Journal of Emerging Market Economies, 15(1), 72-92.

Phan, T. M. H. (2022). Enerji dönüşümü trendinde petrol şirketlerinin portföy yönetim stratejileri. Petrovietnam Journal, 2, 26-31.

Rehman, A. U., Malik, A. H., bin Md Isa, A. H., & bin Jais, M. (2022). Finansal kapsayıcılık ve sanayileşmenin çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki dinamik etkisi. Sosyal Sorumluluk Dergisi, 19(5), 906-929.

Rixsievna, S. L., & Ugli, K. A. A. (2024). Özbekistan'ı Yeşillendirmek: Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Stratejiler. Çağdaş İş Hukuku ve Teknoloji Dergisi: Siber Hukuk, Blockchain ve Yasal Yenilikler, 1(4), 30-34.

Rjoub, H., Odugbesan, J. A., Adebayo, T. S., & Wong, W. K. (2021). Çevresel bozulmanın belirleyicileri arasında finansal gelişmenin ılımlaştırıcı rolünün sürdürülebilirliği: Türkiye'den kanıtlar. Sürdürülebilirlik, 13(4), 1844.

Saidmamatov, O., Matyakubov, U., Rudenko, I., Filimonau, V., Day, J., & Luthe, T. (2020). Aral Denizi Bölgesi'nde sürdürülebilirlik için ekoturizm fırsatlarından yararlanma: Beklentiler ve zorluklar. Sürdürülebilirlik, 12(21), 9249.

Salihoğlu, G., & Turhan, S. (2023, Temmuz). Bursa Uludağ Üniversitesi'nin Sürdürülebilirlik Projeleri ile Topluma Katkısı. IOP Konferans Serisi içinde: Earth and Environmental Science (Vol. 1194, No. 1, p. 012002). IOP Yayıncılık.

Samour, A., Isiksal, A. Z., & Resatoglu, N. G. (2019). Bankacılık Sektöründeki Gelişmenin Türkiye'nin Co2 Emisyonları Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesi. Uygulamalı Ekoloji ve Çevre Araştırmaları, 17(3).

Sergeyeva, A., Abdullina, A., Nazarov, M., Turdimambetov, I., Maxmudov, M., & Yanchuk, S. (2022). Kazakistan-Özbekistan sınırında sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak sınır ötesi turizmin geliştirilmesi. Sürdürülebilirlik, 14(19), 12734.

Şenses, F. (2012). Türkiye'nin 1980'den bu yana neoliberal politikalarla deneyimi, geriye ve ileriye dönük olarak. Türkiye Üzerine Yeni Perspektifler, 47, 11-31.

Tufaner, M. B. (2022). Ticari serbestleşme, finansal gelişme ve ekonomik büyüme: Türkiye ve Türki Cumhuriyetler Üzerine Bir Panel Veri Analizi. Gelişmekte Olan Piyasalar Ekonomi Dergisi, 126-137.

Udemba, E. N. (2023). Kurumlar ve DYY ile çevresel zararın azaltılması: sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SKH'ler) çalışması. Çevre, Kalkınma ve Sürdürülebilirlik, 25(9), 10217-10237.

Vasilopoulou, C., Theodorakopoulos, L., & Giotopoulos, K. (2023). Büyük Veri Analitiği: E-Devlette Dijital Dönüşüm için Bir Katalizör. Technium Soc Sci. J., 45, 449.

Veckalne, R., & Tambovceva, T. (2023). Özbekistan'da kentsel sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi: ampirik analiz için yeni bir formül. Sürdürülebilirlik, 15(9), 7035.

Wang, Z., Huang, Y., Liu, T., Zan, C., Ling, Y., & Guo, C. (2022). Aşağı Amu Derya Nehir Havzası, Orta Asya'da su talebi-arz açığı ve kıtlık endeksinin analizi. Uluslararası Çevre Araştırmaları ve Halk Sağlığı Dergisi, 19(2), 743.

Zhang, Y., & Jin, S. (2023). Dijital dönüşüm kurumsal sürdürülebilirliği nasıl artırır? Üst yönetim ekiplerinin ılımlaştırıcı rolü. Systems, 11(7), 355.